

scenariusz

Czarna śmierć, czyli o mierzeniu się z epidemiami

tryb
synchroniczny

historia

klasa
LO

45 min

Lekcja omawia przyczyny i konsekwencje epidemii w przeszłości oraz współcześnie, wyjaśniając, czym są globalne współzależności oraz jakie znaczenie ma współpraca międzynarodowa. Młodzież zapozna się z przykładami dotyczącymi epidemii dżumy, grypy hiszpanki, a także SARS, eboli i Covid-19, i wymieni przykłady działań, które mogą pomóc w zapobieganiu oraz mierzeniu się z epidemiami w przyszłości

Pytanie kluczowe

Jakie wartości i postawy wspierają odporność społeczeństw na choroby?

Cele zajęć:

- Dowiesz się, co to jest czarna śmierć lub grypa hiszpanka, czym są epidemie i poznasz ich przykłady
- Wyjaśnisz przyczyny i konsekwencje epidemii w przeszłości oraz współcześnie
- Wymienisz przykłady działań, które mogą pomóc w zapobieganiu epidemiom w przyszłości

Materiały i narzędzia:

- materiał dla ucznia i uczennicy
- prezentacja do wyświetlania

Związek z podstawą programową:

I.2, II.4, III.1.

Proponujemy ten niezwykle aktualny temat w kontekście historycznym, choć luźno powiązany z podstawą programową. Przygotowaliśmy materiały, które pozwolą odwołać się zarówno do średniowiecznej czarnej śmierci, XX-wiecznej grypy hiszpanki, lub obydwu tych historycznych podczas jednych zajęć, a w powiązaniu z obecną sytuacją umożliwią uczniom i uczennicom lepsze zrozumienie ważności i ponadczasowości zagadnienia. Zachęcamy też do spojrzenia na epidemie z lotu ptaka oraz przez pryzmat wartości, którymi warto się kierować w mierzeniu się z epidemiami we współczesnym świecie.

Przebieg zajęć

1 Jeśli prowadzisz lekcję w kontekście średniowiecza, przypomnij, że ośrodkami wymiany towarowej w średniowieczu były gęsto zaludnione miasta, w których odbywały się targi i do których regularnie przybywali kupcy. Za pośrednictwem karawan kupieckich z Azji Środkowej zostały przyniesione bakterie dżumy. Największa epidemia tej choroby dotknęła Europę w XIV wieku i spowodowała całkowite wyludnienie wielu miast i osad.

Jeśli natomiast pretekstem do rozważań nad epidemiami jest dla Was koniec I wojny światowej i epidemii hiszpanki, wspomnij żołnierzy wracających po wojnie do domu, migracje ludności cywilnej wynikające ze zmiennej sytuacji, w tym przesunięcia granic, w latach 1918-20 oraz trudną sytuację ludności narażoną na infekcje po latach wycieńczającej wojny.

2 Wyjaśnij, że lekcja będzie dotyczyła epidemii różnych chorób na świecie oraz ich mechanizmów w przeszłości i obecnie. A pytaniem, na które postaracie się odpowiedzieć pod koniec lekcji jest: *Jakie wartości i postawy wspierają odporność społeczeństw na choroby?*

Upewnij się, że dla młodzieży jasna jest różnica między słowami epidemia i pandemia.

3 Następnie podziel klasę na cztery zespoły. Połowie zespołów rozdaj tekst dotyczący czarnej śmierci lub/i hiszpanki, a drugiej połowie tekst dotyczący wirusa SARS lub/i HIV (teksty znajdują się w materiale dla ucznia i uczennicy) i poproś, żeby każda grupa zapoznała się ze swoim tekstem. W tym czasie wyświetl pytania do materiałów:

- Z jakiego rejonu świata pochodziła dana epidemia?
- Jakie były przyczyny pojawienia się epidemii?
- Jaki miała przebieg?
- W jaki sposób się przenosiła?
- Kto był narażony na zachorowania?
- W jaki sposób z nią walczono?
- Jakie były konsekwencje epidemii?

Możesz rozbudować lekcję o inne epidemie oraz poprosić uczniów i uczennic o wyszukanie informacji na ich temat. Możesz również wybrać dłuższą lub krótszą wersję

ćwiczenia zadając do opracowania każdemu z zespołów jedną lub dwie choroby.

- 4** Poproś, aby po przeczytaniu tekstów uczniowie i uczennice w swoich grupach ustalili odpowiedzi na pytania z Zadania 1 z materiału dla ucznia i uczennicy, zastanawiając się m.in. nad przyczynami i konsekwencjami epidemii. Poleć młodzieży z obu grup, aby zaprezentowała odpowiedzi, a następnie wspólnie wskażcie podobieństwa i różnice pomiędzy różnymi przypadkami. Jakie są wspólne elementy, a które odpowiedzi wskazują na największe różnice? Możesz też zapytać młodzież o inne przykłady epidemii, które znają i użyć również przykładów ich dotyczących.

Przy omawianiu zagadnienia współczesnych epidemii podkreśl znaczenie Światowej Organizacji Zdrowia (WHO – World Health Organization), działającej w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Więcej informacji na jej temat możesz znaleźć tu: <http://www.who.un.org.pl/>.

Warto również poruszyć kwestię głośniejszych epidemii ostatnich lat – w 2014 i 2015 roku wirus ebola (gorączka krwotoczna), który rozprzestrzenił się w kilku krajach Afryki Zachodniej (głównie Liberii, Sierra Leone oraz Gwinei), skąd dotarł także m.in. do Hiszpanii i Stanów Zjednoczonych Ameryki. Wirus rozprzestrzenia się poprzez bezpośredni kontakt z krwią lub płynami ustrojowymi zarażonych ludzi lub zwierząt. Dane WHO z lipca 2015 roku mówią o około 27 tysiącach osób zarażonych wirusem ebola, z czego 11 tysięcy osób zmarło. Pandemia tzw. świńskiej grypy w latach 2009 i 2010 spowodowała śmierć około 18,5 tysiąca osób na całym świecie.

- 5** Odczytaj poniższą wypowiedź Kofi Annana – byłego sekretarza generalnego ONZ – dla stacji telewizyjnej CNN dotyczącą epidemii eboli, w której zwraca m.in. uwagę na mechanizm epidemii oraz podkreśla znaczenie współpracy międzynarodowej na rzecz walki z nią i przeciwdziałania kolejnym. Zachęć młodzież do wypowiedzenia swojej opinii na temat jego słów.

„Gdyby zdarzyło się to gdziekolwiek indziej niż w Afryce, reakcja byłaby szybsza. Gdyby epidemia wybuchła w bogatszym kraju, już mielibyśmy szczepionkę albo lekarstwo na ebolę. Wiemy o tym wirusie od czterdziestu lat, ale to choroba biednych ludzi. Czuliśmy, że to się wydarzy, bo mieliśmy SARS, AIDS, teraz epidemię eboli, jutro pewnie coś innego. Musimy więc współpracować, bo dzisiejszy świat jest światem współzależności. Epidemia w innej części świata nie gwarantuje bezpieczeństwa tym, co żyją gdzie indziej. Musimy współpracować”. Kofi Annan, były sekretarz generalny ONZ

- 6** Wyjaśnij, że badania ostatnich dziesięcioleci wyraźnie dowodzą, że epidemii będzie na świecie coraz więcej i dobitnie pokazuje to globalne współzależności (sposób, w jaki różne części świata wzajemnie od siebie zależą i na siebie wpływają) oraz fakt, że działania w jednym regionie mogą mieć przełożenie na to, co dzieje się w wielu innych. Czego przykładem jest pandemia COVID-19, która zaczęła się w 2019 roku. Możemy się jednak chronić przed epidemiami, jeśli przestaniemy popełniać pewne błędy i przyjmimy aktywną postawę.

7

Każdej grupie przydziel jedno z poniższych zdań i poproś, aby zastanowiła się, w jaki sposób dane zachowanie może pomóc w zapobieganiu epidemiom.

Musimy chronić tereny bogate w dziką faunę i ograniczać trwający tam rozwój cywilizacji.

Komentarz: Ponad 60% chorób zakaźnych przeszło od zwierząt (np. HIV od szympanów). Ponieważ ekspansja ludzi trwa, zwierzęta mają coraz mniej przestrzeni i coraz częściej dochodzi do ich kontaktów z ludźmi.

Musimy zapobiegać zmianie klimatu.

Komentarz: Ocieplenie klimatu sprzyja powstawaniu zarazków malarii i ponownemu odradzaniu się zarazków dżumy. Zmiana klimatu sprzyja również konfliktom zbrojnym i uchodźstwu jako ich konsekwencji. Stawiają one ludzi w sytuacji stresu, często w trudnych warunkach bytowych, które sprzyjają obniżonej odporności i rozwojowi chorób.

Musimy rozwijać naukę na temat chorób, leczenia ich i przeciwdziałania im oraz stosować w praktyce jej osiągnięcia.

Komentarz: Nad tematem chorób pracuje sztab niezależnych naukowców, wprowadzanie leków monitorują krajowe i międzynarodowe Agencje. Niestety pomimo to np. w ostatnich latach wzrosło nadużywanie antybiotyków, prowadząc do zwiększenia oporności bakterii na leki. Innym przykładem jest rosnący ruch antyszczepionkowy, który doprowadził m.in. do lokalnych epidemii odry, która w krajach, które na bieżąco szczepią dzieci przestała zbierać śmiertelne żniwo w XX w.

Musimy równomiernie rozdzielać fundusze na walkę z chorobami.

Komentarz: Większość pieniędzy na leczenie i walkę z epidemiami trafia do krajów globalnej Północy. Widać to m.in. gdy mowa o dysponowaniu szczepionkami przeciwko COVID-19.

8

Mówi się, że "historia nauczycielką życia". Biorąc pod uwagę wiedzę o historycznych epidemiach, czynności, nad którymi uczniowie i uczennice zastanawiali się w poprzednim punkcie oraz bardzo aktualną historię naszego życia w okresie pandemii, odpowiedzcie wspólnie na pytanie kluczowe: *Jakie wartości i postawy wspierają odporność społeczeństw na choroby?* Proponujemy skoncentrować się na wartościowych i pozytywnych postawach, które chcemy wspierać. Takie postawy oparte są na wartościach. Możesz zebrać propozycje uczniów i uczennic oraz swoje poprzez takie narzędzie jak chmura odpowiedzi w Mentimeter lub AnswerGarden, następnie omówcie odpowiedzi.

Z wartości i postaw bliskich edukacji globalnej warto wspomnieć o:

- *oparciu na rzetelnych źródłach naukowych (co prowadzi do skutecznego i jak najszybszego zakończenia epidemii za pomocą np. szczepionek, ale i izolowania osób przenoszących chorobę czy wyeliminowania jej potencjalnych źródeł, jak w przypadku ochrony dzięki przyrody);*

- *solidarności (np. z najbardziej narażonymi grupami - jak starsi ludzie w czasie pandemii Covid-19, ale również z obywatelami państw, których nie stać na zakup szczepionki dla swoich obywateli);*
- *odpowiedzialności za siebie i innych (przestrzeganie zasad, które ograniczają rozprzestrzenianie się choroby);*
- *godność chorych i umierających, ale i innych osób i grup, które ze względu na pandemię poniosły szkody (od dzieci w szpitalach, którym ograniczono kontakt z rodzinami ze względu na reżim sanitarny, przez uczniów i uczennic wrażliwych na depresję podczas izolacji do osób, które utraciły w wyniku pandemii źródło utrzymania);*
- *wolność - tak, by niezbędne elementy reżimu sanitarnego nie zostały wykorzystane do ograniczenia praw obywatelskich;*
- *równowaga środowiskowa (z jednej strony np. powstrzymanie zmian klimatycznych wpłynie na ograniczenie możliwości rozwoju i transmisji zarazków, z drugiej zaś pandemia może przyczynić się do destabilizacji ekosystemów np. poprzez zużycie ogromnej ilości jednorazowych środków ochrony osobistej).*

Praca domowa

Zaproponuj młodzieży wykonanie jakiegoś elementu kampanii społecznej zachęcającej do aktywnej postawy wobec walki z epidemiami. Może to być plakat, spot reklamowy czy dowolna inna forma, której celem będzie promowanie wartości i postaw "wspierających odporność społeczeństwa" na epidemie i ich konsekwencje.

Źródła:

Światowa Organizacja Zdrowia: www.who.un.org.pl.

Wojciech Moskal, „Wiek epidemii”, 21.02.2008: <http://wyborcza.pl/1,91002,4947150.html>.

Renata Wywrot, „Modelowanie rozprzestrzeniania się epidemii SARS”, Wrocław 2004:

<http://www.ioz.pwr.wroc.pl/pracownicy/weron/prace/Wywrot04.pdf>.

<https://cordis.europa.eu/article/id/25712-source-for-hiv-located/pl>

<https://www.who.int/news-room/q-a-detail/hiv-aids>

<https://en.wikipedia.org/wiki/HIV/AIDS>

https://en.wikipedia.org/wiki/Severe_acute_respiratory_syndrome

https://en.wikipedia.org/wiki/Spanish_flu

Scenariusz pochodzi z publikacji „Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum” wydanej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2015 roku w ramach projektu „W świat z klasą”. Publikacja dostępna pod adresem: http://bit.ly/WSK_Historia.

Aktualizacja w ramach projektu „Ścieżki do Celów” w 2019 roku.

Autor: Krzysztof Szczukiewicz

Aktualizacja: Patrycja Kopcińska, Justyna Zamojda

Digitalizacja w ramach projektu „W świat z klasą” w 2021 roku.

Digitalizacja: Katarzyna Dzieciolowska, Aneta Radzik

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

